

ХҮҮХДИЙН ЭСРЭГ ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛ: ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ

*О.Хишигмөнх
ОТИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн багш,
хуульч, докторант*

Товч агуулга: Хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийллийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, түүнтэй тэмцэх эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох санал-зөвлөмж боловсруулсан.

Түлхүүр үг: Хохирогч, аюулгүй байдал, хүүхэд хамгаалал, олон нийтийн оролцоо, хохирол.

Удиртгал

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх талаарх долоо дахь¹⁰³ цувралыг эрдэм шинжилгээний өгүүлэл хэлбэрээр олон нийтэд хүргэж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн хамгийн том хохирогч бол хүүхэд юм. Хүүхдийн өсөх, хөгжих, хамгаалуулах анхдагч орчин хэдий ч хүүхдийн эрхийг чимээгүй зөрчих байдал гэр бүлийн орчинд түгээмэл байна. Хүүхдийг гэр бүлд аюулгүй байдлыг нь хангах асуудал нэн чухал учраас төрөөс хүүхэд хамгааллын бодлогыг оновчтой тодорхойлох, урьдчилан сэргийлэх, эрхийг нь зөрчсөн этгээдэд хариуцлагын үр дүнтэй арга хэмжээ авах нь ач холбогдолтой. Хүүхэд өөрийгөө хүчирхийлэлд өртөж байна гэж ухамсарладаггүй, биеэ хамгаалах чадваргүй, насанд хүрсэн гэр бүлийн гишүүнээс хамааралтай байдаг нь хүчирхийлэлд өртөх шалтгаан болж хамгаалах үүрэг хүлээсэн субъектүүд нь хүүхдийн эрхийг зөрчиж буй үйлдэл нь энэ нийгэмд тулгамдсан асуудлын нэг болж байна.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын “Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030”-д зааснаар “Хүчирхийллийн бүх хэлбэр болон хүчирхийллийн шалтгаантай нас баралтын түвшнийг үлэмж хэмжээгээр бууруулах” хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, мөлжлөг, хүн худалдаалах, тамлан зовоох зэрэг хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийн бүх хэлбэрийг таслан зогсоох”¹⁰⁴, ...эмэгтэйчүүд, охидын эсрэг хүчирхийллийн бүх хэлбэр, тухайлбал хүн худалдаалах, бэлгийн болон бусад хэлбэрийн мөлжлөгийг таслан зогсоох”¹⁰⁵ тухай заасан. Монгол Улс нь гишүүн улсын хувьд тогтвортой хөгжлийн бодлогын баримт бичиг батлан хэрэгжүүлж байна. Хэрэгжилтийн хүрээнд хүний эрх ялангуяа хүүхдийн эрхийн асуудал чухал бөгөөд үр дүнтэй байх талаас нь бүх талууд хамтран ажиллах хэрэгцээ, шаардлага үүсэж байна.

Эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Зөрчлийн тухай хууль, Эрүүгийн хууль зэрэг хуулийг шинэчлэн гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөх субъектүүдийг өргөн хүрээнд тусгаж хүлээлгэх хариуцлагын асуудлыг зохицуулж буй хэдий ч гэр бүлийн хүрээнд хүүхдийн эрхийн зөрчил, гэмт хэрэг төдийлөн буурахгүй байна. Ялангуяа хүүхдийн эрхийн зөрчил, гэмт хэргийн илрүүлэлт хангалтгүй, хохирол арилгах асуудал хүүхдийн хувьд орхигдох хандлагатай байдаг. Иймд материаллаг болон процессын хуулийн уялдаа

¹⁰³ “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүлийн 2020 оны №1 “Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт: Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалтын өнөөгийн байдал” өгүүлэл, “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүлийн 2020 оны №2 “Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт: практик хэрэгжилт, тулгамдсан асуудал” өгүүлэл, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал” онол, арга зүйн сэтгүүлийн 2020 оны №4 “Монгол Улс дахь албадан сургалтын эрх зүйн зохицуулалт” өгүүлэл, Отгонтэнгэр эрдэм шинжилгээний бичиг сэтгүүлийн 2020 оны №1 “Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт: хяналт, санхүүжилтын асуудал” өгүүлэл, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал” онол, арга зүйн сэтгүүлийн 2021 оны №2 “Ахмад настны эсрэг хүчирхийлэл нь гэр бүлийн хүчирхийллийн нэг төрөл болох нь” өгүүлэл, Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв, ОТИС-ийн Хууль зүйн сургууль хамтран зохион байгуулсан “Хууль зүйн хариуцлага” эрдэм шинжилгээний хуралд хэлэлцүүлсэн “Тусгай хэрэгцээт иргэний эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчид хүлээлгэх эрх зүйн хариуцлагын зарим асуудал” илтгэл.

¹⁰⁴ Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030 (2015) 16 дугаар зүйл 16.1, 16.2

¹⁰⁵ Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030 (2015) 5 дугаар зүйл 5.2

холбоо болон практикт хэрэгжилтэд тулгамдсан асуудлыг судлах, хохирогч хүүхдийг хамгаалах асуудал нь онолын төдийгүй практик ач холбогдолтой.

Хүүхэд гэр бүлийн хүчирхийллийн өнөөгийн байдал, онолын үзэл баримтлал

Монгол Улсын хүн амын гуравны нэгийг хүүхэд эзэлдэг. “Хүүхэд” гэж Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид зааснаар 18 нас хүртэлх бүх хүнийг хэлнэ.¹⁰⁶

Монгол Улс нь Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиараа “Монгол Улсын иргэн төрсөн цагаас эхлэн 18 нас хүртэлх, эсхүл Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан тохиолдолд 18 наснаас дээш 21 хүртэлх насны хүнд энэ хуульд заасан тусламж, үйлчилгээг үзүүлж болно¹⁰⁷ гэж заажээ.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.8-д “хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл гэж санаатай эсхүл санамсаргүйгээр хүүхдийн амь нас, эрүүл мэнд, хөгжил, бие махбод, сэтгэл санаанд хор хохирол учруулах, үл хайхрах байдал, бэлгийн зүй бус үйлдэл болон бие махбодын шийтгэл, сэтгэл санааны дарамтыг”, мөн хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-т “Хүүхдийн эрхийн зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагыг Зөрчлийн тухай хуулиар, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгт оногдуулах ял, албадлагын арга хэмжээг Эрүүгийн хуулиар тус тус тодорхойлно” гэж тус тус заасан.

АНУ-ын Шинжлэх ухааны академи нь гэр бүлийн хүчирхийллийг “Гэр бүлийн хүрээнд байх хүүхэд, насанд хүрэгчдийг хамааруулан үзнэ. Бие махбодын болон сэтгэл санааны хувьд хүүхдэд хөнөөлтэй үйлдэл эсвэл бие махбодын хохирол бусдаас үзүүлэх боломжтой байдлыг хэлнэ”. Түүнчлэн, хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл нь хүүхдийн хэвийн өсөлт хөгжилд бие болон сэтгэл зүйн хувьд дэмжлэг үзүүлэхгүй байх, бэлгийн мөлжлөг, алахыг сүрдүүлэх зэрэг хамаарна¹⁰⁸ гэжээ.

Хүүхдийн эрхийн конвенцид “Хүчирхийлэл” гэдэгт “гэмтэл бэртэл учруулах, зүй бусаар харьцах, анхаарч халамжлахгүй байх, үл хайхрах, бэлгийн хүчирхийлэл үйлдэх мөлжих зэрэг бие махбод, сэтгэл санааны хүчирхийллийн бүх хэлбэр хэмээн тодорхойлжээ. Үүнээс үзэхэд “Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл” гэдэг нь хүүхдийн жам ёсны болон хуулиар тогтоосон боломж, хэрэгцээг хязгаарлаж, өөрийгөө буюу бусдыг хүндэтгэдэг бие хүн болон төлөвших, хөгжихөд саад болсон сэтгэл зүйн, биеийн хүчний, бэлгийн харилцааны болон үг хэл, үл хайхарч шоовдорлогдох замаар сэтгэл санаа, бие махбодод гэмтэл учруулж болохуйц, эсвэл учруулсан аливаа үйлдэл, эс үйлдлийг ойлгож болохоор байна. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийн гэм буруугийн хэлбэр нь ямагт санаатай үйлдэгддэг бөгөөд дараах хэлбэрээр илэрнэ. Үүнд:

- I. Бэлгийн
- II. Бие махбодын
- III. Сэтгэл санааны
- IV. Эдийн засгийн

-Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл гэдэг нь гэр бүлийн харилцан хамааралтай этгээд хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлыг зөрчсөн, бэлгийн харилцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан, бэлгийн, садар самууны шинжтэй бусад үйлдэлд уруу татсан, шаардсан эсхүл мэдсээр байж хамгаалах болон урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авахгүй байх зэргийг ойлгоно. Үүнийг хүүхдийн итгэж болох ойр дотнын танил, хайрлаж хүндэтгэдэг хүн үйлддэг нь түгээмэл бөгөөд хүүхдийн биеэ хамгаалах чадваргүй, итгэмтгий, цайлган байдлыг ашиглан бэлгийн харилцааны зорилгоор үйлдэгддэг гэмт хэрэг юм.

-Бие махбодын хүчирхийлэл гэдэг нь хүүхдийг гараар болон ямар нэгэн зүйлээр цохих, алгадах, өшиглөх, мушгих, сэгсчих, түлэх, хайрах, чимхэх, үснээс нь зулгаах, нүцгэн хөөж гаргах, хоолойг нь боох, шахах, хүлэх, ороолгох, савах, эрхтнийг нь гэмтээх, хугалах, машинаар дайрах, мөргүүлэх, татаж унагах, зэвсэг хэрэглэх гэрийн ажил хүчээр хийлгүүлэх, дэглэх, залхаах, хүүхдийг тав тухгүй буюу

¹⁰⁶ 1990 онд Монгол Улс Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид нэгдэн орсон.

¹⁰⁷ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль (2016) 3 дугаар зүйл 3.3

¹⁰⁸ National Research Council, 1998, P.19

доромжилсон хэлбэр байдалд хүчээр байлгах, хүүхдээр биеийн хүчний хүнд дасгалуудыг албадан хийлгэх зэрэг үйлдэл, эс үйлдэхүй хамаардаг.

-Хүүхдийн эсрэг сэтгэл санааны дарамт, хүчирхийлэл нь хэн нэгэн этгээд хүүхдийг дээрх зорилгоор хүч хэрэглэх буюу хэрэглэхгүйгээр үг хэл, үйл хөдлөлөөрөө нөлөөлөх байдлаар сэтгэл санааны дарамтад оруулсныг эсхүл энэхүү нөхцөл байдлыг мэдсээр байж хамгаалах болон урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ аваагүй зэргийг хэлнэ.

-Хүүхдийг эсрэг эдийн засгийн хүчирхийлэл нь хүүхдийн бие махбод, сэтгэл санаа, эрүүл мэнд, хөгжил боловсрол, хайр халамж, аюулгүй байдлыг нь хангах зэрэг суурь хэрэгцээг нь гачигдуулсны улмаас хүүхдэд гэм хор учруулсан болон учруулахаар завдсан, эсхүл мэдсээр байж хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ аваагүй зэргийг ойлгоно. Энэ хүчирхийллийн хэлбэр нь байнга өлсгөлөн байлгах, хог түүх, хувийн ариун цэвэр тааруу байх, байнга бохир хувцаслах, бусдыг царайчилсан шинжтэй байх, хайр энэрлийг хүссэн байдалтай байх, цаг агаарт тохиромжгүй хувцаслах, бусдыг үзэн ядах шинжүүдээр түгээмэл илэрдэг.

Монгол Улсын хувьд хүчирхийллийн бие махбодын, бэлгийн, эдийн засгийн, сэтгэл санааны хэлбэрийг хуульд тодорхойлон заасан хэдий ч хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, гэмт хэрэг, зөрчилд үл хайхрах, гачигдуулах хүчирхийллийн хэлбэрийг хуульчилж өгсөн нь сайшаалтай байна. Гэвч сүүлийн 3 жилийн гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх судалгааг харвал төдийлөн буурахгүй байгаа нь шалтгаан нөхцөлийг судлах, бууруулах, хамгийн их хүчирхийлэлд өртөгч хүүхдийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудал нэн чухал болохыг илтгэнэ. Монгол Улсад сүүлийн 3 жил гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг, зөрчил болон хүүхэд өртсөн байдлыг холбогдох албан ёсны эх сурвалжаас авч харьцуулан харьцуулбал:

Хүснэгт 1. Гэр бүлийн хүчирхийллийн өнөөгийн байдал, хүүхэд өртсөн байдал

	2018	2019	2020
Гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг	1070	8962	10306
Гэр бүлийн хүчирхийллийн зөрчил	2821	985	1138
Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүн	1136	1193	1152
Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийн тоо	93	90	141
Түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээ авсан хүүхэд	1369	2020	2898

Монгол Улсын шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны тайлангаас үзэхэд, гэр бүлийн хүчирхийлэлд 2018 онд 93, 2019 онд 90, 2020 онд 141 хүүхэд¹⁰⁹ өртсөн, цагдаагийн ерөнхий газрын гэмт хэргийн статистик тайланд гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан хохирогч 2018 онд 796, 2019 онд 894, 2020 онд 1082 болж өссөн нь хамгаалалт нэн шаардлагатай хүүхдэд онцгой анхаарал хандуулах, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудлыг хөндөх хүүхэд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын асуудлыг судлах практик хэрэгцээ шаардлага байгааг харуулж байна.

2018-2021 онд 12,461 хүн түр хамгаалах байраар үйлчлүүлсэн байна.¹¹⁰ Үүнээс 2021 онд улсын хэмжээнд ажиллаж байгаа 35 түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээний төвөөр 4275 хүн үйлчлүүлсэн байна. Үүний 67,8 хувь буюу 2898 нь хүүхэд бөгөөд 70 хувь нь гэр бүлийн орчинд эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зүгээс хүчирхийлэлд өртөж хохирсон. 47 хувь нь хоёроос дээш удаа түр хамгаалан байрлуулах үйлчилгээнд хамрагдсан¹¹¹ байна. Цагдаагийн байгууллагаас 2021 онд аюулын зэргийн үнэлгээг үндэслэж хамгаалах байранд 347 иргэнийг

¹⁰⁹ Шүүхийн судалгаа, мэдээлэл, сургалтын хүрээлэн “Монгол Улсын Шүүн таслах ажиллагааны тайлан” 2018, 2019, 2020

¹¹⁰ Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны статистик мэдээлэл, 2021 он

¹¹¹ Үндэсний статистикийн хороо. Нэг цэгийн үйлчилгээний төв/түр хамгаалах байраар үйлчлүүлэгчдийн сэтгэл ханамж болон олон нийтийн мэдлэг, ойлголт, хандлагыг үнэлэх судалгаа, 2020 он

хүргэсэн¹¹² байна. Энэхүү судалгаанаас үзэхэд, илэрсэн зөрчлийн ихэнх гэр бүлийн хүрээнд хүүхдийн эрхийг зөрчиж удаа дараа түр хамгаалах байрны үйлчилгээ авч буй нь гэр бүлийн хүчирхийллийн суурь хүчин зүйлтэй буюу архидалт, ажилгүйдэлтэй тэмцэх шаардлагатай илтгэнэ.

Сэдвийн хүрээнд социологийн, сэтгэл судлалын, биологийн хандлагаар тайлбарласан онолын үзэл баримтлалаас сэдэвтэйгээ уялдуулан авч үзлээ. Харилцан хамаарлын онолоор хүүхэд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртдөг шалтгааныг “хүүхдүүд насанд хүрэгчдээс сул дорой, өөрийгөө тэжээн тэтгэх чадваргүй, тухайн орчноос зугтах боломжгүй байдаг” нь хүчирхийлэгчээс хараат байх нөхцөлийг бүрдүүлдэг¹¹³ гэж үздэг.

Нийтээс суралцах онолын үзэл баримтлалаар хүүхдүүд өсөх явцдаа өөрийн зан төлөвийн талаар бусдаас эргэх холбоо, хариу үйлдэл хүлээн авч үүнээсээ тэд өөрсдийн зан төлөвт дүн шинжилгээ хийх стандартыг боловсруулан эдгээр стандартад нийцсэн зан төлөвийн загварчлалаа хайж эхэлдэг. Хүчирхийлэлтэй гэр бүлд өссөн хүүхэд хүчирхийлэлд суралцан, энэхүү зан авирыг дуурайн цаашдын ирээдүйн харилцаандаа ийм зан төлөвийг давтдаг. Нэлээд хэдэн судалгаад хүүхэд насандаа хүчирхийлэлд өртөж байсан хүмүүс насанд хүрээд өөрийн хүүхдээ хүчирхийлэх эрсдэл илүү өндөр байдаг⁷ байна. Нийтээс суралцах онол нь хүчирхийлэл үеэс үед удам дамжин ирдэг болохыг тайлбарлахыг оролдсон бол объект харьцааны онолын хувьд хүмүүс бүр хүүхэд наснаасаа л бусадтай тодорхой харьцаанд байх хэрэгцээгээр сэдэлжсэн байдаг ба хувь хүмүүс нь өөрсөдтэйгөө болон бусад хувь хүмүүсийн оюун санааны төлөөлөл, нялх нярай болон хүүхэд наснаас эхлээд үүсдэг өөрсдийн хооронд болон бусадтай харилцах харилцаагаа хөгжүүлдэг. Эдгээр оюун санааны төлөөлөл нь үргэлжлэн нийт амьдралынх нь туршид бусадтай харилцах харилцаанд нь нөлөөлдөг гэж тус тус үзсэн нь хүүхдийн өсөж хүмүүжиж буй орчин, нөхцөл, харилцаа хандлага ямар чухал нөлөөтэй болохыг илтгэнэ.

Хүчирхийлэл бол гэмтэл мөн гэж үздэг онолын үзэл баримтлалаар хүчирхийллийн хохирогчид нь энэ үйлдлийг ямар нэгэн шархлуулах үйлдэл гэж үздэг тул хувь хүмүүсийн хариу үйлдэл нь гэмтлийн дараах стресст сэтгэцийн гажиг хэлбэртэй байдаг¹¹⁴. Хувь хохирогч нь энэхүү гэмтэл бэртлийн талаарх мэдээллийг ой санамждаа хэрхэн боловсруулдгийг ойлгох нь чухал. Учир нь энэхүү гэмтэл нь ирээдүйн мэдээллийг хэрхэн боловсруулах арга замд нь, ялангуяа үйлдлийг хэрхэн кодчилох, хадгалах, дараалуулахад нь нөлөөлдөг гэж үзсэн байна. Энэ онолын талаас авч үзвэл хувь хүний дотоод сэтгэлийн бүтцэд дотоод хамгаалалт нь хэрхэн нөлөөлдөг сэтгэл зүйн байдал нь нөлөөлдөг болохыг тайлбарлажээ.

Дээрх онолуудын үзэж буйгаар амьдралын эхний жилүүд нь хувь хүний хувьд цаашдын амьдралын сэтгэл хөдлөл, эрүүл мэндийг зохистой хөгжүүлэхэд маш чухал. Нялх үед нь болон хүүхэд насанд хэрэгцээ нь хангагдаагүй хүмүүс хожмын амьдралдаа эрүүл хэв маягтай байж, өөрийн сэтгэл санааны байдлаа хэвийн авч явах, сэтгэл зүйгээ удирдахад нь хүндрэл үүсэх эрсдэлтэй байдаг байна. Хүүхэд насанд байсан хариу туслалцаа үзүүлэхгүйгээр бусдаас хараат байх хэрэгцээ нь насанд хүрсэн хойно ч хэвээр байж, хэрэгцээ шаардлагыг нь хангасангүй гэх уурлан хилэгнэх мэдрэмжтэй хамт зэрэгцэн оршдог. Үүнээс болоод насанд хүрсэн ч бусдаас хараат байх хэрэгцээ шаардлагаа хангах эрэл хайгуул нь цөхөрч, эрэл хайгуул болсноор¹ тухайн хүнийг эсвэл хүчирхийлэгч эсвэл хохирогч болохуйц харилцаанд хүргэдэг байна. Судлаачдын үзэж буйгаар, нийгмийн сөрөг зан төлөв нь бага насан дахь гэр бүлийн сөрөг хандлага, туршлага, ялангуяа аюултай нийцлийн хэв маягуудтай холбоотой байж болно. Хэд хэдэн судалгаанд харуулснаар аюултай нийцэл нь бие махбодын хүчирхийлэл болон дарамтад байсан хүүхдүүдэд ихэнхдээ

¹¹² Цагдаагийн байгууллагын статистик мэдээ, 2021 он

¹¹³ Finkelhor D, Dzuiba-Leatherman J. Victimization of children. Am Psychologist. 1994;49:173-183

¹¹⁴ Putnam FW Diagnosis and Treatment of Multiple Personality Disorder. New York, NY: Guilford; 1989. Spiegel D. Multiple personality as a post-traumatic stress disorder. Psychiatry Clin North Am. 1984; 7:101-110

тохиолддог байна.¹¹⁵ Түүнээс гадна нийцлийн онол нь хүүхэдтэй харьцах зүй бус харьцаа болон хүчирхийлэл нэг үеэс дараагийн үед хэрхэн үе дамжин шилждэг талаар тайлбарлаж үр дагаврыг тодорхойлсон¹¹⁶ байна.

Хүчирхийлэл хүчирхийллийг төрүүлэх, дараагийн үедээ шилжих эрсэлтэй нь дээрх онолуудаас харагдаж буй нь өнөөгийн нийгэмд буй хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл дараагийн үедээ хүчирхийлэгч болох үндэс болох магадлал өндөр байгааг харуулж байна. Энэ нь гэр бүлийн хүчирхийлэл нь энэ үеийн асуудал бус дараагийн үедээ шилжих эрсдэл байгааг анхаарч хүчирхийлэл үйлдэгчийн сэтгэл зүйг оношлох, сэтгэл зүйн талаас нь илүүтэй ажиллах нь үр дүнтэй байж болохыг онолын үзэл баримтлалуудаас харж болохоор байна.

Хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчид хүлээлгэх хариуцлагын эрх зүйн зохицуулалт, тулгамдсан асуудал

Монгол Улс нь хүүхдийн эсэн мэнд амьдрах, хөгжих, хамгаалуулах, нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хууль, бодлогын баримт бичгүүд, дагалдах журмууд болон нэгдэн орсон олон улсын гэрээгээр зохицуулан хамгаалж байна. Харин гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхтэй холбоотой асуудлыг Эрүүгийн хууль, зөрчлийн хуулиар тус тус зохицуулж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд “Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална¹¹⁷”, Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна¹¹⁸ гэж заасан. Энэ үүргийнхээ хүрээнд холбогдох хууль тогтоомжийг батлан хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч гэр бүлийн хүрээнд хүүхдийн эрхийг зөрчих явдал буурахгүй байна. Хүүхдийн эрхийн конвенцод Монгол Улс нэгдэн орсноор хүн бүр, Засгийн газар, бүх салбарын бүх байгууллага хүүхдийн аюулгүй байдлыг хамгаалах үүргийг хүлээсэн. Иймд тухайн үүргийг биелүүлэхэд төрийн бүх шатны байгууллага, албан тушаалтан, бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, иргэний хамтын ажиллагаа, оролцоо чухал юм.

Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын тухай үндэсний хөтөлбөр¹¹⁹-т нийгмийн бүх орчинд хүүхэд бүрийг үл хайхрах байдал, дарамт, хүчирхийлэл, мөлжлөгийн бүх хэлбэр, эрсдэлт өртөхөөс хамгаална, эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг орон нутгийн болон үндэсний хэмжээнд зохион байгуулагдах хүүхдэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг бүрдүүлэх, эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн судалгааг нас, хүйс, газар зүйн байршил, нийгэм, эдийн засгийн байдал зэрэг үзүүлэлтээр гаргаж дүн шинжилгээ хийх, зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх, хүүхэд нийгмийн бүх орчинд хүчирхийлэлтэй холбоотой эрсдэлээс хамгаалагдах нөхцөлийг бүрдүүлэх, эрсдэлд ойр байгаа, эсхүл эрсдэлд өртсөн хүүхэд, гэр бүлд үзүүлэх тусламж үйлчилгээг өргөжүүлнэ, хүүхдийн эрхийг хангах, хүүхэд хамгааллын чиглэлээр ажиллаж байгаа байгууллагыг чадавхжуулах зэрэг ажлыг хийхээр тусгажээ.

Хүүхдийн эрхийг хүүхдийн эрхийн тухай хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиар болон холбогдох журмуудаар нарийвчлан зохицуулж гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас хохирсон хүүхдэд үзүүлэх үйлчилгээг тодорхойлон зааж өгсөн.

115 Lyons-Ruth K, Connell D, Zoll D. Patterns of maternal behavior among infants at risk for abuse: relations with infant attachment behavior and infant development at 12 months of age. In: Cicchetti D, Carlson V, eds. Child Maltreatment, Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect. New York, NY: Cambridge University Press; 1989. Main M, Goldwyn R. Predicting rejection of her infant from mother's representation of her own experience: implications for the abused-abuser intergenerational cycle. Int J Child Abuse Negl 1984; 8:203-217

116 Morton N, Brown KD. Theory and observation of attachment and its relationship to child maltreatment: a review. Child Abuse Negl. 1998;22 1093- 1105

117 Монгол Улсын Үндсэн хууль (1992) 16 дугаар зүйл 16.11

118 Монгол Улсын Үндсэн хууль (1992) 19 дүгээр зүйл 19.1

119 Монгол Улсын Засгийн газрын тогтоол (2017) №27

Хүүхдийн эрхийн тухай хуульд хүүхэд нь дараах хамгаалуулах эрхтэй байхаар заасан.¹²⁰ Үүнд:

- Хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил, хүчирхийлэл, бие махбодын шийтгэл, сэтгэл санааны дарамт, үл хайхрах байдал болон мөлжлөгийн аливаа хэлбэрээс нийгмийн бүх орчинд хамгаалагдах эрхтэй.
- Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хүүхдийн эрхийг нь зөрчсөн тохиолдолд хүүхэд тэдэнтэй хууль ёсны харилцаагаа зохих журмын дагуу зогсоох, таслах, тухайн нөхцөл байдал арилсан тохиолдолд уг харилцаагаа сэргээх эрхтэй.
- Хүүхэд өөрийн нэр төр, гэр бүлийн амьдрал, эрүүл мэнд, хувийн харилцааны нууц, орон байрны халдашгүй байдал, хувийн орон зайгаа хамгаалуулах эрхтэй.
- Хүүхэд эрхээ зөрчигдсөн тохиолдолд өөрөө болон итгэмжит төлөөлөгчөөрөө дамжуулан үндэсний болон олон улсын холбогдох байгууллагад гомдол гаргах, шийдвэрлүүлэх эрхтэй юм.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд зааснаар эрсдэлт нөхцөлд байгаа, гэмт хэргийн хохирогч болсон хүүхдийн талаар мэдээлэл хүлээн авах, шалгах, нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх, аюулгүй байдлыг хангах, дэмжих, холбон зуучлах, хууль зүйн хорооны үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлээр хариу үйлчилгээг үзүүлэх¹²¹-ээр заасан.

Эрүүгийн хуулийн 11.7 дугаар зүйлд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсноос гадна Эрүүгийн хуульд гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой дараах зохицуулалт тусгагдсан байна. Үүнд:

- Эрүүгийн хуулийн 10.1 дүгээр зүйлийн 2.8-д хүнийг алах гэмт хэргийг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж үйлдсэн бол арван хоёр жилээс хорин жил хүртэл хугацаагаар, эсхүл бүх насаар нь хорих ял шийтгэхээр;
- Эрүүгийн хуулийн 11.4 дүгээр зүйл, 11.6 дугаар зүйлд заасан гэмт хэргийг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж хүний эрүүл мэндэд хүндэвтэр, хөнгөн хохирол учруулсан бол хүндрүүлэхээр;
- Эрүүгийн хуулийн 10.4 дүгээр зүйлд заасан хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх гэмт хэргийг эд хөрөнгө, албан тушаал, гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаа, бусад нөхцөл байдлын улмаас эрхшээлдээ байгаа хүнийг байнга хүчирхийлсэн, доромжилсон, зодсон, тамлан зовоосон, айлган сүрдүүлсний улмаас амиа хорлоход гарцаагүй хүргэсэн бол хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр;
- Эрүүгийн хуулийн 12.1 дүгээр зүйлд заасан хүчиндэх гэмт хэргийг хохирогчийн хүсэл зоригийн эсрэг хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж, эсхүл сэтгэцийн өвчтэй, согтуурсан, мансуурсан, сэтгэцийн үйл ажиллагаа нь түр сарнисан, бусад өвчний улмаас биеэ хамгаалах, эсэргүүцэл үзүүлэх чадваргүй, эсхүл эд хөрөнгө, албан тушаал, бусад нөхцөл байдлын улмаас эрхшээлдээ байгааг далимдуулан хүчээр бэлгийн харьцаанд орсон, эсхүл бэлгийн харьцааны шинжтэй хүч хэрэглэсэн үйлдэл хийсэн бол нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр;
- Мөн зүйлийн 12.2.3-т гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүний эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр тус тус заасан.

Эрүүгийн хуулийн 11.7 зүйлийн 2 дахь хэсгийн 2.1-д гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийг хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэй, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр хуульчилсан.

Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуульд заасан хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эсрэг гэр бүлийн хамаарал бүхий этгээд нь хүчирхийлэл үйлдэх, тодорхой эс үйлдэхүй хийх нь зөрчил болон гэмт хэрэг хэмээн үзэж, хууль зүйн хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулсан.

Хүснэгт №2. 2002 оны болон 2015 оны Эрүүгийн хуулийн харьцуулалт

¹²⁰ Хүүхдийн эрхийн тухай хууль (2016) 7 дугаар зүйл

¹²¹ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль (2016) 10 дугаар зүйл 10.1

Эрүүгийн хууль 2015	Эрүүгийн хууль 2002
11.7 дугаар зүйл. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх 1. Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга: 1.1. зодсон; 1.2. харгис хэрцгий харьцсан, догшин авирласан, тарчлаасан; 1.3. хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. 2. Энэ гэмт хэргийг: 2.1. хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэй, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эсрэг үйлдсэн; 2.2. асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагын ажилтан үйлдсэн; 2.3. таслан зогсоох гэсэн хүнийг эсэргүүцэж үйлдсэн бол зургаан сараас хоёр жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас хоёр жил хүртэл хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.	120¹ дүгээр зүйл. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх 120¹ Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга зодсон, харгис хэрцгий харьцсан, догшин авирласан, тарчлаасан, хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол нэг сараас гурван сар хүртэл хугацаагаар баривчлах ял шийтгэнэ. 120¹ 2. Энэ гэмт хэргийг хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэй, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эсрэг үйлдсэн, эсхүл асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагын ажилтан үйлдсэн, эсхүл гэмт хэргийг таслан зогсоох гэсэн хүнийг эсэргүүцэж үйлдсэн бол гурваас дээш зургаан сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн хүндрүүлэх нөхцөлд хамаарах эсэх	
Хохирогчийн биеэ хамгаалж чадахгүй байдлыг мэдсээр байж, эрхшээлдээ байгаа хүний эсрэг үйлдсэн¹²²	Жирэмсэн болон хөхүүл хүүхэдтэй эмэгтэй, бага насны хүүхэд, өндөр настан, биеэ хамгаалж чадахгүй хүн, түүнчлэн эд хөрөнгө, албан тушаалын болон өөр байдлаар эрхшээлдээ байсан хүний эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн¹²³

Харин 2002 оны Эрүүгийн хуульд жирэмсэн болон хөхүүл хүүхэдтэй эмэгтэй, бага насны хүүхэд, өндөр настан, биеэ хамгаалж чадахгүй хүн, түүнчлэн, эд хөрөнгө, албан тушаалын болон өөр байдлаар эрхшээлдээ байсан хүний эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн бол ял хүндрүүлэх нөхцөл байдал¹²⁴ гэж тооцохоор, өндөр настан, бага насны, өвчний болон бусад шалтгааны улмаас биеэ хамгаалж чадахгүй хүнийг амь биед нь аюултай нөхцөлд байхад нь туслах бололцоотой бөгөөд халамжлах үүрэгтэй этгээд тусламж үзүүлээгүй зориуд орхисон, эсхүл түүнийг амь биед нь аюултай байдалд зориуд оруулсан бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг нэг зуун нэгээс нэг зуун тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, гурван зуун тавин нэгээс таван зуун цаг хүртэл хугацаагаар албадан ажил хийлгэх, эсхүл хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр¹²⁵ хуульчилсан байсан.

2015 оны Эрүүгийн хуулийн хувьд байнга¹²⁶ гэсэн шинжийг хангасан байж гэмт хэрэгт тооцогдох шаардлагатай байгаа нь цаг хугацааны хувьд давтамж хэдий хугацаанд үйлдэгдсэн байх тодорхой зохицуулалт байхгүйгээс хэрэглэхэд хүндрэл учирч байна. Мөн харгис, хэрцгий догшин авирласан үйлдэлд ч байнга гэсэн шинжийг хангасан байх нь зохистой эсэхийг эргэн харах шаардлагатай байна. Эрүүгийн хуульд хүчирхийллийн хэлбэр тус бүр уг хуулийн агуулгад тусгалаа олсон хэдий ч хууль хэрэглээнд бие махбодын хэлбэрт хариуцлага хүлээлгэх бусад хэлбэрийн хувьд нотлох баримт байхгүй, гэмт хэрэг үйлдсэн гэж тогтоогдохгүй байна гэх үндэслэлээр хэрэг үүсгэдэггүй нь хуулийг хэрэгжүүлэхэд нэг мөр ойлголтыг бий болгох,

¹²² Эрүүгийн хууль (2015) 6 дугаар зүй 6.6.1.6

¹²³ Эрүүгийн хууль (2002) 56.1.6

¹²⁴ Эрүүгийн хууль (2002) 56 дугаар зүйл 56.1.6

¹²⁵ Эрүүгийн хууль (2002) 107 дугаар зүйл 107.2

¹²⁶ Улсын Дээд Шүүхийн 2019.10.16-ны өдрийн 506 дугаар тогтоол "Байнга гэдэг нь тоон илэрхийллийн хувьд гурав болон түүнээс дээш удаа үйлдэгдсэн байхыг авч үздэг хууль хэрэглээний ойлголт юм".

материаллаг хохирол шаарддаг, заавал гомдол гаргаснаар хүүхдийг хохирогчоор тогтоох, хохирлыг барагдуулах асуудал байгаа нь хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэл буурахгүй байх, хүүхдийн эрх зөрчигдсөөр байх шалтгааны нэгээхэн хэсэг болж байна.

2002 оны Эрүүгийн хуульд хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт гэсэн бүлгээр гэр бүлийн хүчирхийлэл болон насанд хүрээгүй хүнийг гэмт хэрэг үйлдэхэд татан оруулах, согтуурал, мансуурал, тэнүүчлэл, гуйланчлалд татан оруулах, хүүхэд солих, хууль бусаар үрчлэх, хүүхэд хаях, төөрүүлэх, асран хамгаалах үүргээ урвуулах, сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг халамжлах үүрэгт ажилдаа хайнга хандах, эцэг, эх, эхнэр, нөхөр, төрүүлсэн буюу үрчилж авсан хүүхдээ тэжээн тэтгэхээс ноцтой зайлсхийх, хүүхдийг албадан болон хүчээр хөдөлмөрлүүлэх, арван зургаан насанд хүрээгүй хүнтэй хурьцал үйлдэх¹²⁷ зэрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохоор зохицуулж байсан.

Одоогийн үйлчилж буй Эрүүгийн хуульд хүүхдийн эсрэг гэмт хэргийг¹²⁸ тусдаа бүлэг болгон хүүхдийг гэмт хэрэг үйлдэхэд татан оруулах, хүүхдийг согтуурах, мансуурах, донтох байдалд татан оруулах, хүүхдийг хаях, төөрүүлэх, тэнүүчлэлд хүргэх, хүүхдээр гуйлга гуйлгах, хүүхэд солих, хүүхэд худалдах, хүүхэдтэй хэрцгий харьцах, хүүхдэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах, хүүхэд оролцуулж садар самууныг сурталчлах, хүүхдээр тэвчишгүй хөдөлмөр эрхлүүлэх, хүүхдийг асран хамгаалах үүргээ үл биелүүлэхтэй холбогдсон үйлдэлд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан. Өмнөх хуультай харьцуулахад хүүхэдтэй хэрцгийн харьцах үйлдэл нэмэгдсэн бол өмнөх хуульд байсан хүүхдээ тэжээн тэтгэхээс ноцтой зайлсхийх үйлдлийг Эрүүгийн хуулиас хасаж, Зөрчлийн тухай хуулиар¹²⁹ зохицуулсан.

Хүснэгт №3. Зөрчлийн тухай хууль, Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн харьцуулалт

Зөрчлийн тухай хууль 2017	Захиргааны хариуцлагын тухай хууль 1993
Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг зодсон, хүсэл зоригийнх нь эсрэг тодорхой үйлдэл хийх, хийхгүй байхыг албадсан, бусадтай харилцахыг хязгаарласан, хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол албадан сургалтад хамруулж 7-30 хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулна. ¹³⁰	Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг зодсон, хүсэл зоригийнх нь эсрэг тодорхой үйлдэл хийх, хийхгүй байхыг албадсан, мөрдөн мөшгөсөн, заналхийлсэн, бусадтай харилцахыг хязгаарласан, гутаан доромжилсон, хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол 7-30 хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулж, албадан сургалтад хамруулна. ¹³¹

Монгол Улсад 2016 оноос Захиргааны хариуцлагын тухай хуулиар гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх зөрчилд шийтгэл оногдуулж эхэлсэн¹³² бөгөөд 2017 онд Зөрчлийн тухай хууль батлагдснаар зөрчлийн шинж, шийтгэлийн төрөл, хэмжээнд өөрчлөлт ороогүй. Ихэнх гэр бүлийн хүчирхийллийн шинжтэй үйлдэлд Зөрчлийн тухай хуулиар шийтгэл оногдуулж байна. Энэ нь гэмт хэрэгт тооцогдохын тулд байнга гэсэн шинжийг хангасан байх, 3 ба түүнээс дээш давтамжтай үйлдэл нь ямар хугацаанд үргэлжилсэн байх асуудал тодорхой бус нэг мөр болоогүйгээс практикт хэрэглэхэд хүндрэл учруулж байна. Хууль тогтоогчийн зүгээс хүчирхийллийн бэлгийн хэлбэрээс бусад бие махбодын, сэтгэл, санааны эдийн засгийн хүчирхийллийн хэлбэрт үйлдлийн шинжээс нь хамааруулан Зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага

¹²⁷ Эрүүгийн хууль (2002) 114-122 дугаар зүйл

¹²⁸ Эрүүгийн хууль (2015) 16.1-16.11 дүгээр зүйл

¹²⁹ Зөрчлийн хууль (2017) 6.20.1.4

¹³⁰ Зөрчлийн хууль (2017) 5.4.4

¹³¹ Захиргааны хариуцлагын тухай хууль (1992) 22¹ зүйлийн 22¹.1

¹³² Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд 2016 оны 12 дугаар сарын 22-ны өдөр нэмсэн

хүлээлгэхээр зохицуулсан нь харагдаж байна.

Мөн Зөрчлийн тухай хуулиар гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх зөрчилд хариуцлага хүлээлгэхээс гадна хүүхдийн эрхийг зөрчих¹³³тэй холбогдож хариуцлага хүлээлгэхээр заасан дараах зохицуулалттай. Үүнд:

1. Эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, эсхүл хуулиар асран хамгаалах үүрэг хүлээсэн хүн, хуулийн этгээд хүүхдийг хувцас, хоол хүнс, орон байраар зориуд гачигдуулсан, хүүхдэд эрүүл ахуйн шаардлагад нийцээгүй хоол хүнсний зүйлийг хэрэглүүлсэн, хүүхдийг дархлаажуулалтад хамруулах үүргээ биелүүлээгүй, хуулиар хүлээсэн асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлээгүй нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
2. Хүн, хуулийн этгээд нь хүүхдэд утаат тамхи татахыг санал болгосон, бэлэглэсэн, эсхүл утаат тамхи олж авах, хэрэглэхэд дэмжлэг үзүүлсэн, хууль тогтоомжид заасны дагуу өмчлөх, өв залгамжлах, эсхүл ажил үйлчилгээний хөлс, урамшуулал авах эрхийг хязгаарласан, хүүхдийн сурч боловсрох, хөгжих, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хязгаарласан бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
3. Хүүхдийг аливаа төлбөр, хураамжийг төлөөгүй үндэслэлээр хүүхдийн сурч боловсрох эрхийг хууль бусаар хязгаарласан, өөрийнх нь болон эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зөвшөөрөлгүйгээр гэрэл зураг, дууны, дүрсний дуу-дүрсний бичлэгийг мэдээлэл, сурталчилгаанд ашигласан, өөрт ашигтай байдал бий болгох зорилгоор хууль бусаар хүүхдийн нэрийг барьж, ашиг олох, эсхүл амь нас, эрүүл мэнд, нэр хүндэд нь харшлах, аюул учруулах тоглоом, наадам, бусад арга хэмжээнд оролцуулсан бол хүнийг таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг таван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
4. Хүүхдийн хүсэл зоригийн эсрэг шашны үйл ажиллагаанд татан оролцуулсан бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
5. Сургууль, сургуулийн дотуур байр, өдөр өнжүүлэх төв, асрамж, халамжийн төв, хүүхэд хамгааллын төв болон хүүхдэд үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа бусад байгууллага нь хүүхдэд аюулгүй, ээлтэй орчин бүрдүүлэх үүргээ биелүүлээгүйгээс хүүхдийн эрх зөрчигдсөн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
6. Тэтгэлэг төлөгч шүүхийн шийдвэрээр сар бүр төлбөл зохих хүүхдийн тэтгэмжийг гурван сараас дээш хугацаанд төлөөгүй нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл албадан сургалтад хамруулж долоогоос гуч хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулна.
7. Хүүхдийн бие махбодод халдсан, эсхүл үл хайхарсан, эсхүл хүүхдийн дэргэд архидаг согтуурсан, мансуурсан, хүчирхийлэл үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
8. Хүүхдийн амь нас, эрүүл мэнд, хөгжилд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй эрсдэлт нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, мэдэгдэх, хүчирхийллээс үүдэлтэй эсэхийг шалгах үүргээ биелүүлээгүй нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг гурван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

¹³³ Зөрчлийн хууль (2017) 6 дугаар зүйл 6.20

Дээрх хүүхдийн эрхийн зөрчилд хүүхдийг гачигдуулах, үл хайхарсан, хүүхдэд харш, хүсэл зоригийг хязгаарласан шинжтэй үйлдлүүдийг тодорхой нэрлэн заан хариуцлага хүлээлгэхээр байгаа нь бусад хамгаалалт шаардлагатай субъектүүдтэй /ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн/ харьцуулахад илүү тодорхой, нарийвчилсан зохицуулалтыг хийсэн давуу талтай байна.

Мөн хүүхэд хөгжлийн бэрхшээлтэй байх тохиолдолд тухайлсан хуулийн зохицуулалт болоод холбогдох зохицуулалтыг нарийвчлан үзэх шаардлагатай. Тухайлбал, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 6.5.2-т гэр бүлийн гишүүд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг нийгмээс тусгаарлах, нуух түүнийг нийгмийн харилцаанд оролцохыг аливаа хэлбэрээр хязгаарлах, хөгжүүлэх чадваржуулах үйлчилгээнд хамруулахаас зайлсхийх, мөн хуулийн 45.1-т энэ хуулийг зөрчсөн этгээдийн гэм буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүй нь гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй бол Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ гэж заасан боловч зөрчлийн хуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын тухайлсан зохицуулалт байхгүй.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 4.1.8-т “хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл” гэж санаатай эсхүл санамсаргүйгээр хүүхдийн амь нас, эрүүл мэнд, хөгжил, бие махбод, сэтгэл санаанд хор хохирол учруулах үл хайхрах байдал, бэлгийн зүй бус үйлдэл болон бие махбодын шийтгэл, сэтгэл санааны дарамтыг, мөн хуулийн 24.1-т Хүүхдийн эрхийн зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагыг Зөрчлийн тухай хуулиар, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгт оногдуулах ял, албадлагын арга хэмжээг Эрүүгийн хуулиар тус тус тодорхойлно заасан бөгөөд зарим зохицуулалт нь хүүхдийн эрхийн зөрчил, гэмт хэрэгт, зарим нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэгт хамаарахаар зохицуулжээ. Энэ нь субъектийн хувьд гэр бүлийн хамааралтай болон хамааралгүй субъектээс хүчирхийлэл үйлдэх гэсэн агуулга бүхий боловч зарим зохицуулалт нь тодорхой бус, зарим нь давхцалыг бий болгохоор байна. Дээрхээс дүгнэхэд материаллаг хуулиудын уялдаа холбоог хангахад анхаарах нь хэрэг маргааныг шийдвэрлэх, тухайн эрх зүйн харилцаанд оролцогчид хуулийг нэг мөр ойлгож хэрэгжүүлэх, хууль хэрэглээний алдаа гарах эрсдэлээс сэргийлэх ач холбогдолтой юм.

Мөн гэр бүлийн хүчирхийллийн шинжтэй үйлдэлд үүрэг хүлээлгэх албадлагын шинжтэй хариуцлагыг хүлээлгэхдээ үр дүнтэй, нөлөөлөх байдалд анхаарах шаардлагатай байна. Ялангуяа гэр бүлийн хүрээнд гэр болон орон сууцанд үйлдэгдсэн, ихэнх нь согтуугаар үйлдэгдэг¹³⁴ байдлаас үзвэл хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд зан үйлд нөлөөлөх болон мансуурах, согтуурах ундаа хэрэглэхийг хориглох албадлагын арга хэмжээг үр дүнтэй авч хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай байна. Хариуцлагын талаасаа үйлдсэн этгээдийн үйлдлийн шинж гэм буруу, нийгмийн аюулын хор уршигт тохирсон байдал, хохирогчийн аюулгүй байдлыг хамгаалсан байх зэрэг асуудалд анхаарч эрүүгийн хууль болон зөрчлийн хууль зохих нэмэлт өөрчлөлтүүдийг хууль тогтоогчийн хийх шаардлага байна.

Одоогийн байгаа хариуцлагын зохицуулалтын хувьд тодорхой болгох, ялгамжтай болгох, үйлдлийн шинж, аюулын хэр хэмжээнээс нь хамаарч зохих шийтгэлийг хүлээлгэх, хүчирхийллийн бүх хэлбэрийг орхигдуулалгүй хамруулах зохицуулах, шударга хариуцлагын асуудал дутагдалтай байгаа хэдий ч байгаа зохицуулалтыг нэг мөр хэрэгжүүлэх асуудалд анхаарах, ялангуяа дахин давтан гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхээс сэргийлэх зорилгоор ялангуяа үүрэг хүлээлгэх, албадлагын арга хэмжээг үр дүнтэй болгоход анхаарах хэрэгтэй юм. Хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд гэмт, хэрэг зөрчлийг илрүүлэх, хариуцлага хүлээлгэхэд анхаарч хохирогчийг хохирлыг сэргээх асуудалд хангалтгүй байгаа нь гэмт хэрэг, зөрчлийн хор уршгийг арилгах асуудал ялангуяа хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хувьд орхигдох хандлагатай байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирогчийн биед гэмтэл учирсан нь шүүх

¹³⁴ Үндэсний статистикийн хороо, Цагдаагийн ерөнхий газрын “Гэр бүлийн хүчирхийлэл” статистикийн тойм 2020 х.9 Гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэргийн 91.8 хувь зөрчлийн 94.2 хувь ахуйн хүрээний архидалтын хүрээнд гарсан нь тогтоогджээ.

эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон тохиолдолд гэр бүлийн хүчирхийлэл байнга үйлдсэн байсан ч Эрүүгийн хуулийн 11.1 дүгээр зүйл (Хүний эрүүл мэндэд хүнд хохирол санаатай учруулах), 11.4 дүгээр зүйл (Хүний эрүүл мэндэд хүндэвтэр хохирол санаатай учруулах), 11.6 дугаар зүйл (Хүний эрүүл мэндэд хөнгөн хохирол санаатай учруулах) гэмт хэргийн хүндрүүлэх нөхцөлд хамааруулан зүйлчилж, шийдвэрлэдэг практик байна.

Гэмтэл учруулахгүйгээр гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн бол 6 сараас 2 жил хүртэл хугацаагаар хоригдох бол гэмтэл учруулж гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг нь дөрвөн зуун тавин нэгжээс хоёр мянга долоон зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх хөнгөн шийтгэл ногдуулахаар заасан нь хөнгөнөөс хүндрүүлэх зарчим алдагдаж ял завших боломжийг хууль тогтоогчийн зүгээс олгосон гэж үзэхээр байгаа тул эргэн харах нь зүйтэй байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн үйлдлийн ихэнх нь Зөрчлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдэж хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд баривчлах, албадан сургалтад хамруулах албадлагын арга хэмжээ авч байна.

Баривчлах хугацаанд хүчирхийлэл үйлдэгчийг зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамруулж маргааныг хүч хэрэглэхгүйгээр шийдвэрлэх, уур бухимдал, сэтгэл зүйгээ удирдах зэрэг зөв амьдралын дадал хэвшлийг суулгахад анхаарч сургалтыг зохион байгуулж байгаа хэдий ч хүчирхийлэл үйлдэгч үйлдлээ давтах, засарч сайжрахгүй байгаа нь цөөнгүй байна. Тиймээс Зөрчлийн тухай хуулиар хүлээлгэх хариуцлагын нэг төрөл болох зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтыг нэг мөр хэрэгжүүлэхэд анхаарах, тэр дундаа хууль зүйн болон сэтгэл зүйн шинжлэх ухааныг хослуулан хөгжүүлэх хэрэгцээ, шаадлага гэр бүлийн харилцааны хүрээнд тулгарч байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирсон хүүхэд хохирлоо нэхэмжлэх, зөрчигдсөн эрхээ сэргээх асуудал нь хүүхэд бие даан холбогдох байгууллагад хандах эрх зүйн бүрэн чадамжгүй байх, эцэг, эх, гэр бүлийн харилцан хамааралтай хүн гэх талаас нь харж хохирлоо барагдуулахгүй байх, төлөөлөх эрх бүхий этгээд нь хуулийн дагуу хамгаалах хүчин чармайлтыг төдийлөн гаргадаггүйгээс хүүхэд бие махбод, сэтгэл санаа, эдийн засаг, бэлгийн аль ч хэлбэрт өртсөн насаараа хохирогч байх, сэтгэлзүйн гэмтэл авах, айдас түгшүүртэй амьдрах шалтгааны нэг хэсэг болж байгаа нь харамсалтай байна. Тухайлбал, Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо¹³⁵-ны үйлчилгээг 2019-2020 онд авах шаардлагатай үйлчлүүлэгчийн 68-71 хувийг хохирогч, гэрч-хохирогч эзэлж байна, хохирогч хүүхдэд хууль зүйн тусламж үзүүлэх албан тушаалтнууд хангалтгүй ажиллаж байна¹³⁶ гэж тайланд дурдсан байгаа нь хохирогч хүүхдэд үзүүлэх үйлчилгээ хангалтгүй, хохирлоо барагдуулах асуудал орхигдож байгааг нь Үндсэн хуульд заасан “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна, гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална, Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх” гэсэн зохицуулалт бодит байдалд биеллээ олохгүй байгааг илтгэнэ.

Гэр бүлийн хүчирхийлэл нь Монгол Улсын эдийн засагт ихээхэн хохирол, сөрөг үр дагавар учруулдаг, хүчирхийллээс үүдэлтэй нийт өртөг 601.2 тэрбум төгрөг¹³⁷ байна гэсэн нь зөвхөн үнэлэгдэн тогтоогдсон тоон судалгаа юм. Үүний цаана хохирол нэхэмжлээгүй, хохирол нь тодорхойлогдоогүй маш их хохирол байгаа гэдгийн мартаж

¹³⁵ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль (2016) 4 дүгээр зүйл 4.3.1 гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн гэж сэжиглэгдэж, мөрдөн шалгагдаж байгаа, эсхүл гэмт хэргийн гэрч, хохирогч болсон, гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгүүлсэн, албадлагын арга хэмжээ авагдсан, зөрчил үйлдэж шийтгэгдсэн хүүхдэд үйлчилгээ үзүүлэх мэргэжлийн байгууллагын төлөөлөл бүхий орон нутгийн нэгжийг хэлнэ.

¹³⁶ Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хорооны үйл ажиллагаа, үнэлгээний тайлан 2021

¹³⁷ Дотно хамтрагчийн зүгээс үйлдсэн хүчирхийллийн эдийн засгийн өртөг, зардлын тооцоо, МУ-ын Засгийн газар, НҮБХАС, ШХА, 2020 он

үл болно.

“Аливаа улс орон гагцхүү бүх хүүхдийн эрхийг хэрэгжүүлэхэд ойртож очсоноор хөгжлийн салбарт болон энхийг тогтоох үйлсэд зорилгоо биелүүлэхэд ойртоно” гэж Кофи.А.Аннан¹³⁸ онцолсон нь хүүхдийн эрхийг хамгаалахад улс онцгой анхаарах, хамгаалах оновчтой тогтолцоог бий болгох нь тухайн улсыг хөгжлийг илтгэх нэг хүчин зүйл гэж ойлгож болох юм.

Гадаадын зарим улсын зохицуулалтаас үзэхэд Албани Улсын Гэр бүлийн харилцаан дахь хүчирхийллийн эсрэг авах хариуцлагын тухай хуульд “Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн гэр бүлийн гишүүд, ялангуяа хүүхэд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний онцлог хэрэгцээнд нийцсэн хуулийн арга хэрэгслээр дамжуулан хамгаалалтыг баталгаажуулах явдал” хэмээн хуулийн зорилгоо тодорхойлсон байна. Уг хуулийн 1 дүгээр зүйлд хүчирхийлэл (Violence) гэдэг нь нэг нь нөгөө хүнийхээ эсрэг бие махбод (physical), ёс суртахууны (moral), сэтгэл зүйн (psychological), бэлгийн (sexual), нийгэм, эдийн засгийн (social and economic) бүрэн бүтэн байдлыг зөрчих ямар нэгэн үйлдэл, эс үйлдэхүйг хэлнэ. Мөн хуулийн 2 дугаар зүйлд гэр бүлийн хүчирхийлэл гэдэг нь гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай эсхүл урьд нь тийм харилцаатай байсан хүмүүсийн хооронд 1 дүгээр зүйлд заасан хэлбэр, аль нэг үйлдлийн аргаар үйлдсэн аливаа хүчирхийллийг хэлнэ¹³⁹ гэж заажээ.

Серби Улсын Эрүүгийн хуульд гэр бүл, гэр бүлийн холбоотой гэмт хэрэг гэсэн¹⁴⁰ 193 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Насанд хүрээгүй хүүхдийг үл хайрах, гачигдуулах буюу насанд хүрээгүй хүнийг асран хүмүүжүүлэх үүргээ зохих ёсоор гүйцэтгэхгүй, гэр бүл, асран хамгаалагч, бусад асран хүмүүжүүлэх үүрэгтэй хүмүүс насанд хүрээгүй хүүхдээ гачигдуулсан бол гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.” Мөн хуулийн 193 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Эцэг эх, үрчилж авагч, асран хамгаалагч эсвэл насанд хүрээгүй хүүхдийг үл хайхарсан эсвэл түүнийг насандаа тохирохгүй хэт их хөдөлмөр хийлгэсэн, эсхүл түүнийг хөгжүүлэхэд нь сөргөөр нөлөөлөх бусад үйл ажиллагаа эрхлэхийг өдөөсөн эцэг, эх, үрчлэгч, асран хамгаалагч, бусад этгээдэд гурван сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.”

Тус улсын Эрүүгийн хуулийн 194 дүгээр зүйлд Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийг дараах байдлаар хуульчилсан. Тухайлбал, “Хүчирхийлэл, амь нас, бие махбодын эсрэг заналхийлэх, үл хайхрах, харгис хэрцгий зан үйл хийх замаар гэр бүлийн гишүүний тайван байдал, бие махбодын бүрэн бүтэн байдал, сэтгэцийн байдалд аюул учруулсан бол гурван сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Серби Улсын Эрүүгийн хуульд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг нь “Гэр бүл, гэр бүлийн холбоотой гэмт хэрэг” гэсэн бүлэгт хамаардаг бөгөөд бусад төстэй гэмт хэргийг бүлэглэн авч үзсэн байдаг. Ялангуяа үл хайхрах, гачигдуулах хүчирхийллийг гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг болон хүүхдийг үл хайрах, гачигдуулах, тэжээн тэтгэх үүргээ гүйцэтгэхгүй байх, гэр бүлийн үүргээ гүйцэтгэхгүй байх зэрэг хэдэн гэмт хэргийг ялгамжтайгаар хуульчилсан.

Бүгд Найрамдах Турк Улсын Эрүүгийн хуульд гэр бүлийн хүчирхийллийг бие даасан гэмт хэрэг болгон хуульчлаагүй боловч зарим төрлийн гэмт хэргийн шинжид дараах байдлаар хуульчилжээ. Эрүүгийн хуулийн 82.1/д дугаар зүйлд “Хүнийг санаатай алах”, 86.3/а дугаар зүйлд “Санаатай гэмтэл учруулах гэмт хэрэг”-т гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх замаар дээрх гэмт хэргүүдийг төгсгөсөн тохиолдолд оногдуулах ялыг хүндрүүлэх байдлаар хуульчилсан. Тухайлбал,

¹³⁸ Гана Улсын дипломатч бөгөөд НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргаар 1997-2006 онд ажилласан, Нобелийн энх тайваны шагналт юм.

¹³⁹ ON MEASURES AGAINST VIOLENCE IN FAMILY RELATIONS No. 9669 of 18.12.2006 <https://www.osce.org/files/f/documents/4/6/30436.pdf>

¹⁴⁰ Serbia: Criminal Code, 2005, available at: <https://www.refworld.org/docid/48ff404a2.html> [accessed 16 July 2021]

- 82.1/д дугаар зүйлд “Хүнийг санаатай алах гэмт хэргийг дээд ураг, доод ураг эсхүл эхнэр, нөхөр, ах дүүгийн эсрэг хийсэн бол хүндрүүлсэн тусгай зэрэглэлийн хорих ангид бүх насаар нь хорих ял шийтгэнэ.”
- 86.3/а дугаар зүйлд “Санаатай гэмтэл учруулах гэмт хэргийг дээд ураг, доод ураг эсхүл эхнэр, нөхөр, ах дүүгийн эсрэг үйлдсэн бол 2-4 жилийн хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ.” БНТУ-ын Эрүүгийн хуулийн зохицуулалтын хувьд гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай субъектүүдийн эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр заасан нь Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалттай төстэй бөгөөд хүнийг санаатай алах гэмт хэрэгт дээрх хүндрүүлэх нөхцөл байгаа бол бүх насаар нь хорихоор хуульчилжээ.

Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Гэр бүлийн хүчирхийллийн шийтгэлийн тухай¹⁴¹ хуулиар гэр бүлийн хүчирхийллийг тодорхойлж, хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг Эрүүгийн хуулиар хариуцлага хүлээлгэдэг. Эрүүгийн хуулийн 257 дугаар зүйл төрөл, садангийн хүнд гэмтэл учруулсан этгээдийг долоон жилээс дээшгүй хугацаагаар хорих, арван жилээс дээшгүй хугацаагаар мэргэшүүлэх эрхийг түдгэлзүүлэх, арван сая воноос хэтрэхгүй торгууль ногдуулна. Уг гэмт хэргийг эхнэр, нөхрийнхөө удам угсаа залгамжлагчдын эсрэг үйлдсэн этгээдийг арван жилээс илүүгүй хугацаагаар албадан ажил хийлгэх эсхүл арван таван сая воноос хэтрэхгүй торгууль ногдуулна.

Эрүүгийн хуулийн 260 зүйлд зодох, байнга зодож хүний биед халдсан этгээдэд хоёр жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих ял, таван сая воноос хэтрэхгүй торгууль, цагдан хорих, насанд хүрээгүй хүүхдийг шийтгэнэ. Эхнэр, нөхрийнхөө удам угсааны эсрэг уг гэмт хэргийг үйлдсэн этгээдийг таван жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих эсвэл долоон сая воноос хэтрэхгүй торгууль ногдуулна. Мөн хуулийн 261 дүгээр зүйл дээрх хэсэгт заасан гэмт хэргийг хэрцгийгээр зодох гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг таван жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, арван сая воноос хэтрэхгүй торгууль ногдуулна. Уг хэргийг давтан үйлдсэн бол гэмт хэрэгт оноосон ялыг $\frac{1}{2}$ хүртэл хүндрүүлнэ.¹⁴²

БНСУ-ын Эрүүгийн хуулийн 30 дугаар бүлэг айлган сүрдүүлэх гэмт хэрэг, 283 дугаар зүйлийн 283.2-т эхнэр, нөхрийнхөө удам угсаа залгамжлагчийн эсрэг айлган сүрдүүлэх гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг таван жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих эсхүл долоон сая воноос хэтрэхгүй торгууль ногдуулна гэж заасан.

БНСУ-ын хувьд гэр бүлийн хамаарал бүхий этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэгт ногдуулах хариуцлага нь хорих ялын хувьд ч торгууль нь өндөр байна.

Дүгнэлт

Хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэгт хүчирхийллийн хэлбэр тус бүрээр хариуцлага хүлээлгэх агуулгатай зохицуулалт байгаа хэдий ч практикт бие махбодын хүчирхийллийн хэлбэрт хариуцлага хүлээлгэж бусад хэлбэрт хариуцлага хүлээлгэх байдал төдийлөн хангалтгүй байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогч хүүхэд Монгол Улсын хууль болон олон улсын гэрээнд заасан эрхээ эдэлж зохих ёсоор хамгаалуулж чадахгүй байгаа нь бидний гэмт хэрэг, зөрчлийн хор уршгийг арилгах асуудлыг орхигдуулж, зөвхөн үйлдсэн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх байдлаар асуудлыг шийдвэрлэж ирсэнтэй холбоотой гэж үзэж байна.

Хохирогч хүүхэд үйлчилгээ үзүүлэх анхан шатны нэгжүүдийг чадавхжуулах, үйл ажиллагааны тогтвортой байдлыг хангах, шаардлагатай санхүүжилт олгох, холбогдох байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах, уялдуулах нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг бууруулах, хохирлыг барагдуулах ажлыг эрчимжүүлэхэд ач холбогдолтой.

Хүүхэд бие даан эрхээ хамгаалах, хууль зүйн туслалцаа авах, өөрийгөө илэрхийлэх боломж хязгаарлагдмал байдгаас эрх зөрчигдөх, зөрчил, гэмт хэргийн

¹⁴¹ Бүгд найрамдах Солонгос улсын гэр бүлийн хүчирхийллийн шийтгэлийн тухай хууль 2015 оны 07 сарын 01-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр болсон.

¹⁴² Бүгд найрамдах Солонгос Улсын Эрүүгийн хууль 1953 онд батлагдсан. Үүнээс хойш 22 удаа нэмэлт өөрчлөлт орсон байна.

хохирогч болсоор байна. Бодит байдалд эцэг, эх нь уламжлалт хандлага, үл хайхрах байдлаар хүүхдийнхээ эрхийг зөрчих, хязгаарлах асуудал цөөнгүй байгаа нь гэр бүл төлөлт, гэр бүл, хүүхдийн талаарх төрийн бодлого хэлбэрийн төдий халамжийн хэдхэн төгрөгөөр аргацаах байдлаар явж ирсэнтэй холбоотой. Тиймээс төрөөс гэр бүлийн талаарх баримталж буй бодлогоо оновчтой тодорхойлох, хэрэгжилтэд анхаарах, хяналт тавих хэрэгцээ, шаардлага байна.

Ихэнх гэр бүлийн хүчирхийлэл нь Зөрчлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдэж буй тул гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд чиглэсэн зан үйлийг өөрчлөхөд чиглэсэн албадан сургалтыг үр дүнтэй явуулах, хохирогч субъектийн онцлог, үйлдлийн давтамжаас нь хамаарч ялгамжтай хөтөлбөрөөр сургалтыг явуулах шаардлагатай байна. Тухайлбал, хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд хүүхэдтэй хэрхэн харьцах, ойлгох, хүүхдийн сэтгэл зүй болон нөлөөлөх хор уршиг үр дагаврыг таниулж ойлгуулах нь чухал нөлөөтэйг анхаарах хэрэгтэй байна.

Эрүүгийн хуулиар хүүхдийн эсрэг гэр бүлийн хамаарал бүхий этгээд байнга харгис, хэрцгий догшин авирласан тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх эсэх, субъектын хувьд хүүхэд хохирогч байх тохиолдолд тухайн үйлдлийн давтамжийг давахгүй амь эрсдэх нөхцөл байдал тулгарах эрсдэл байгааг анхаарч үзэх зайлшгүй шаардлагатай байна.

Ном зүй

- Монгол Улсын Үндсэн хууль. 1992
- Хүүхдийн эрхийн тухай хууль. 2016
- Эрүүгийн хууль. 2015
- Зөрчлийн тухай хууль. 2017
- Захиргааны хариуцлагын тухай хууль. 1992
- Улсын Дээд Шүүхийн 2019.10.16-ны өдрийн 506 дугаар тогтоол
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц. 1989
- Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030
- Шүүхийн судалгаа, мэдээлэл, сургалтын хүрээлэн “Монгол Улсын Шүүн таслах ажиллагааны тайлан” 2018, 2019, 2020
- Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хорооны үйл ажиллагаа, үнэлгээний тайлан 2021
- Үндэсний статистикийн хороо, Цагдаагийн ерөнхий газрын “Гэр бүлийн хүчирхийлэл” статистикийн тойм-2020
- Цагдаагийн ерөнхий газрын гэмт хэргийн статистик 2018,2019,2020, 2021
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны статистик мэдээлэл, 2021 он
- Үндэсний статистикийн хороо. Нэг цэгийн үйлчилгээний төв/түр хамгаалах байраар үйлчлүүлэгчдийн сэтгэл ханамж болон олон нийтийн мэдлэг, ойлголт, хандлагыг үнэлэх судалгаа, 2020 он
- National Research Council, 1998, P.19
- Серб улсын эрүүгийн хууль 2005
- Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын гэр бүлийн хүчирхийллийн шийтгэлийн тухай хууль 2015
- Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Эрүүгийн хууль 1953 он
- <http://www.fcy.gov.mn/news/178>
- <https://police.gov.mn/a/5512>
- <https://www.osce.org/files/f/documents/4/6/30436.pdf>